

**ДУЙШЕНАЛИЕВА Н. А., ЧОЮБЕКОВА Н.М.,
РАХМАДИЛДЕЕВА Б.К.**

¹КГУСТА им. Н.Исанова, Бишкек, Кыргызская Республика

**DUISHENALIEVA N.A., CHOIUBEKOVA N.M.,
RAKHMADILDEEVA B.K.**

KSUCTA n.a. N. Isanov, Bishkek, Kyrgyz Republic
(duishenaliyeva77@bk.ru, nuch82@yandex.com, brakhmadildeeva@gmail.com)

ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА ЧЕТ ТИЛИН ОКУТУУНУН ЗАМАНБАП УСУЛДАРЫ ЖАНА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ВУЗЕ

MODERN TECHNIQUES OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN HIGH SCHOOL

Макала жогорку окуу жайларында чет тилин окутуунун заманбап технологияларын колдонуу суроолоруна арналган. Чет тилдерди окутуунун интенсификациялоо маселеси каралып, окутуунун заманбап усулдары жана технологиялары мүнөздөлүп, чет тилин окутуунун максатына, мазмунуна жана баскычына жараша ар кандай ыкмаларды жана технологияларды колдонуу боюнча усулдук көрсөтмөлөр сунушталган.

Өзөк сөздөр: окутуу усулдары, компьютердик технология, коммуникативдик усул, конструктивдик усул, долбоордук окутуу.

Статья посвящена вопросам использования современных технологий обучения иностранному языку в условиях высшей школы. Рассматривается проблема интенсификации обучения иностранным языкам, характеризуются современные методы и технологии обучения, предлагаются методические рекомендации по использованию различных методов и технологий в зависимости от цели, содержания и этапа обучения иностранному языку в вузе.

Ключевые слова: методика обучения, компьютерные технологии, коммуникативный метод, конструктивный метод, метод проектов.

The article is devoted to the use of modern technologies of teaching foreign language in high school. The problem of intensification of teaching foreign languages has been considered, modern methods and training technologies have been characterized, guidelines on the use of various methods and techniques have been offered depending on the purpose, content and stage of learning a foreign language in high school.

Key words: teaching methods, computer technology, communicative method, constructive method, project method.

Биздин мамлекеттин жогорку квалификациядагы, чет элдик өнөктөр, жана чет тилин кесиптик деңгээлде сүйлөгөн адистер менен ишкердик байланыштарды жана кызматташууну түзүүгө жөндөмдүү адистерге болгон талабы мамлекеттин жогорку окуу жайларындагы окуу иш пландарында чагылдырылган.

Бүгүнкү күндө чет тили бир улуттун маданиятынын гана бөлүгү эмес, студенттин кесиптик келечегиндеги ийгиликтин булагы да болуп эсептелинет. Чет тилин жогорку деңгээлде өздөштүрүү жогорку окуу жайларындагы негизги тил даярдыгысыз мүмкүн эмес.

Өлкөнүн көпчүлүк жогорку окуу жайларында студенттер жок эле дегенде эки чет тилинде сүйлөшөт.

Окутуучу студенттин билим деңгээлине, талабына, кызыкчылыктарына жараша окутуунун тигил же бул ыкмаларын ачык түрдө тандап алуу үчүн, чет тилин окутуудагы жаңы усулдарды, атайын окуу техникаларын (каражаттарын) жана ыкмаларын билүүсү абдан маанилүү. Анткени окутуу усулдары жөнөкөй «алгоритм бирдиктери» эмес, аларды чет тил сабактарында сарамжалдуу жана түрткү берүү аркылуу колдонуу окутуучу тараптан чыгармачылыкты талап кылат, себеби «педагогика бул бир эле учурда искусство илими да болуп эсептелинет, ошондуктан окутуу ыкмаларын тандоо педагогдун чыгармачылыгы менен да негизделиши керек».

Бул макаланын максаты жогорку окуу жайларындагы окутуу усулдарынын өнүгүү ыктарынын жалпы көрүнүшү болуп эсептелинет. Окумуштуулар «усул» түшүнүгүнө кандай салым кошушат?

Окутуу усулу бул окутуучулардын жана окуучулардын окуу-тарбиялык милдеттеринин таасирдүү өнүгүүсүнө багытталган, ишмердүүлүктүн ирээттелген жолу. Окутуу усулу окутуучунун башкаруу милдетин аткаруудагы окутуу үчүн ишмердүүлүк куралы катары каралат (колдонулат).

Окутуу усулун ишке ашыруу окутуунунун ар кандай жолдорун, ар кандай ыкмаларды жана иш техникаларын колдонуу аркылуу аткарылат. Окутуунун ыкмалары- бул белгилүү бир усулдук максатына жетүүсүнө салым кошкон белгилүү жагдайларынын жыйындысы. Тилекке каршы, окутуу тажрыйбасында чет тилин окутуучулар стандарттык окуу усулдарын көп колдонушат. Айрым учурда тил окутуу процесси грамматикалык-каторуу усулунун эски варианты менен колдонуусу менен уланып жатканы өкүнүчтүү. Чет тили сабагына болгон талап убакыттын өтүшү менен өзгөрүлүп жана окутуунун жаны усулдары иштелип чыгууда. Кыргызстанда илимдин өнүгүүсүнүн жаңы баскычында, тилди билүүнүн жетиштүү далили текстти чет тилинен которгонду гана билүү деген убакыт өттү деп айтууга болот.

Бүгүнкү күндө Кыргызстандагы жогорку окуу жайларында жалпы европалык билим сапатынын талабына ылайык окуу тартиптерин кайра өзгөртүү жүрүп жатат: билим берүү мейкиндигин маалыматташтыруу, заманбап ата-мекендик билим берүүнүн карым катнаштык тартиби, окуу жана илим ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүндө Европа окуу жайлары менен кызматташтыкты түзүү, студенттердин эл аралык алмашуусу, чет өлкөдө магистрдик программа аркылуу экинчи жогорку билим алуу мүмкүнчүлүктөрү.

Тил боюнча билим берүү акырындап чет тилдерин окутуунун модулдук рейтинг системин киргизүү аркылуу жаңыланат, сабактар аралык карым-катнаш, билим берүүнү демократиялаштыруу жана сарамжалдаштыруу чет тилдерин окутуунун жаны ыкмаларына алып келет.

Жогорку окуу жайларында, жаңы баскычта чет тилдерин окутуунун максаты-бул студенттердин чыныгы жашоо жагдайларындагы белгилүү бир байланыш маселелерин чечүү көндүмдөрүн, алардын илим, билимдерин ишке ашырууга мүмкүн болгон байланыш компетенттүүлүгүн өнүктүрүү болуп эсептелет. Чет тили башка улуттун өкүлдөрү менен сүйлөшүүдө байланыш каражаты катары каралат. Ошондуктан, билим берүүдө окутуунун «баарлашуу маданияты» концепциясынын алкагында окутуунун андан аркы маданий ыкмасы, студенттердин таза сабаттуулугун түзүү максатында өнүгүүсүн улантып жатат.

Демек, жогорку окуу жайларында студенттердин келечектеги маанилүү иш-милдеттери үчүн тажрыйбалык баалуулуктарсыз жаттоо, чет тилиндеги текстти максатсыз жаттап алуу сыяктуу тартиптерге жол жок болуусу шарт. Студенттер сапаттуу, заманбап жана туура окуу каражаттарынын негизинде келечектеги жашоосунда жана ишинде, чет тилин акылдуу пайдаланууга даярдалуусу керек. Себеби чет тилин жакшы билүү жумуш берүүчүлөрдүн негизги талабы болуп улана берет.

Бул жагынан алып караганда өзгөчө жогорку окуу жайларында студенттердин тил билиминин, көндүмдөрү сапаттуу камсыздалат. Ал эми бул болсо биринчиден жогорку окуу

жайларынан өзүлөрүнүн педагогикалык жумушчуларынын квалификациясын жогорулатууга шарт түзүп берүүнү, окуу жайдын материалдык техникалык базасын камсыздоону талап кылат.

Студенттердин сапаттуу тил даярдыгын заманбап билим берүү технологиясын колдонуусуз мүмкүн эмес. Билим берүүдөгү заманбап технологиялар-бул чет тилиндеги кесипке багытталган окутуу, маалымат жана байланыш технологияларын колдонуу, чет тили боюнча компьютер программалары менен иштөө (мультимедия системи), чет тилдерин окутуудагы дистанттык технологиялар, Power Point программасында көрсөтүүлөрдү жасоо, каражаттарын колдонуу, чет тилин компьютер чөйрөсүндө окутуу (форумдар, блогдор, электрондук почта), жаңы тексттик технологиялар (студенттерди көзөмөлдөө максатында компьютердик тестирлөө жүргүзүү үчүн «чет тили» сабагынын курсу боюнча диагностикалык материалдардын жыйындысын түзүү) .

Усулдук илимдин бул өнүгүү баскычында чет тилдерин окутуунун негизги ыкмалары болуп коммуникативдик конструктивдик усулдары эсептелинет.

Коммуникативдик усулу

Окуу максаты: байланыш компетентүүлүгүнө ээ болуу

Окуу мазмуну: тексттер студент өз оюн айтуусуна түрткү бере турган учурду көрсөтүүсү керек. Окутууну жүргүзүү грамматика аркылуу эмес, байланыш максатка багытталат. Студент окутуунун борборунда болот.

Тил ийкемдүүлүгү: Тилдин тууралыгынын үстүнөн иштеп чыгууга үстөмдүк кылуу, катага жол берилет. Тил байланыш каражаты болуп калат.

Көнүүгүлөр: байланыш багытындагы көнүүгүлөр студенттер байланыш процессинин өзүндөгү байланыш аркылуу окулат. Ошондуктан, баардык көнүүгүлөр жана тапшырмалар маалымат жетишсиздиги, тандоо, жооп аркылуу байланышка негизделген болуусу керек.

Усулдун артыкчылыктары: студенттер оозеки тил көндүмдөрүн жакшыртышат, ката кетириүүдөгү коркунучтар жоюлат.

Усулдун кемчиликтери: тил сапатына жетиштүү көңүл бурулбайт, байланыш компетентүүлүгү өзүнүн чегинде өтө тез жетет.

Конструктивдик усулу:

Окуу максаты: усулдун негизин студенттерди активдүү окутуу түзөт. Окутуучунун милдети үйрөтүү эмес, окуу процессине жардам берүү. Мында сабак иш аракеттерге багытталган. Окуу мазмуну: студенттердин чындыкка жакындыгы, студенттердин өз алдынча билимин курууну шыктандырат (Мисалы, долбоордук иш аракеттердин алкагында).

Тил ийкемдүүлүгү: болушунча кенен.

Көнүүгү: тилди өнүктүрүү окутуунун борборун ээлейт. Усулдун артыкчылыктары: жаңы баскычта жетишээрлик так көрүнө элек.

Конструктивдүү усулдун мисалы катары долбоордук окутууну караса болот.

Бул ыкмада окутуунун салттык жана альтернативдик усулдары айырмаланат. Альтернативдик ыкма түшүнүгүнүн астында тилди жеткирүүнүн бир катар ар түрдүү ыкмалары жанан жолдору бар. Толук физикалык жооп усулу (Total Physical Response), сунуш усулу, драматика-педагогикалык усулу, үнсүз усулу, тайпалык усул сыяктуу альтернативдик усулдар бар.

Окутуунун жаңы усулдарына компьютер аркылуу окутуу (CALL), сценарий усулу (story line method) окшоштуруу усулу, айлануу усулу, станция боюнча окутуу усулу, тайпалык пазл усулу, ролдук оюн усулу, «Кейс-стади» усулу (көйгөйлүү кырдаалдын үстүнөн иштөө, студенттер көйгөйдү карап чыгышат, кырдаалды анализдешет, талкуунун жүрүшүндө өздөрүнүн ойлорун жана көйгөйдү чечүү жолдорун көрсөтүшөт).

Сценарий усулу (story line method):

Бул усул пландаштырылган окуу мамилелерин – мисалы, дүкөн-товар-сатуу-окуучулардын кызыкчылыктары жана ойлору менен айкалыштырууга негизделген. Мугалимден таасир алуу менен окуучулар тарыхты түзүүгө өздөрүнүн салымын кошушат.

Бул усул текст китептерисиз жүргүзүлөт. Иштелип чыккан окуя драма жана ролдук оюн элементтерин да камтыйт. Окутуучу иш негиздерин аныктайт жана өзүнчө эпизоддорду сунуштайт. Окуучулар өздөрү суроо коюп аларга өздөрү жооп табышат.

Долбоордук окутуу

Сабакты уюштуруу долбоордун үстүндө иштөө сыяктуу.

Долбоордук усулдун белгилери:

- Ишке багыт алуу
- Командада иштөө
- Студенттердин өзүн-өзү уюштуруусу
- Кырдаалдык багыт, чыныгы жашоо менен өз ара байланыш
- Сабак аралык долбоорлор
- Бүтүндүк-долбоор бүтүн катары каралат.
- Жыйынтыкка багыт алуу.

Долбоордун төмөнкү баскычтары салттуу түрдө белгиленет:

- Долбоор үчүн ойлоп табуу
- Долбоордун башталышы
- Долбоордун жүрүшү
- Долбоордун жыйынтыгын көрсөтүү
- Долбоордун баасы (рефлексия)

Станция боюнча окуу усулу

Студенттер ирээттелген станция түрүндөгү окуу материалынын үстүндө иштеген окуу техникасы (студенттер милдеттүү жана тандалма маселелери менен иш пландарын алышат). Станция боюнча окутууда студенттердин убакытты туура бөлүштүрүү, тапшырмаларды аткаруу ирээтин тандоо мүмкүнчүлүгү бар.

Ошентип, студенттер бул усулду колдонуу менен убакытты пландаганды, өзүн-өзү баалоону, өзүлөрүнүн окуу ийгиликтерин анализдөөнү, иш баскычтарын пландоону жана өткөрүүнү үйрөтүшөт. Станция боюнча иштөө студенттердин жөндөмдүүлүгүнө, кызыкчылыгына, тапшырманын татаалдыгына жараша ар түрдүүлүктү ишке ашырууга мүмкүндүк берет.

Окшоштуруу усулу

Өзгөчө экономика адистигиндеги студенттерди чет тилин окутууда окшоштуруу усулун ийгиликтүү колдонууга болот. Кибернетикада бул термин чындыкты моделдөө жана тууроо үчүн колдонулат.

Бул окутууда студенттерге жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүдө тигил же бул маселени коопсуз чөйрөдө чечүү багытындагы билимин колдонууда мүмкүнчүлүк бере турган жагдайларды окшоштурган (мисалы бизнесте, компания иштеринде) ар түрдүү окшоштуруу бизнес оюндары жөнүндө айтылат.

Окшоштуруу студенттерге өзүн белгилүү бир ролдо байкап көрүүсү менен ошол ишкананын иш системин изилдөөгө мүмкүнчүлүк берет. Оюндун катышуучуларына белгилүү тапшырмалар берилет- форманын кирешесин көбөйтүүгө жетүү, келишим түзүү, акцияны пайдалуу сатуу ж.б.у.с.

Окшоштуруу усулу катышуучулардын жогорку денгээлде кызыгуусу менен мүнөздөлөт, алар оюнга баш оту менен киришип ролдогу каарманга айланышат, иштин жыйынтыгына кызыкдар болушат, анткени команданын деминен чечимди кабыл алуу тездигинен оюнду жалпы жыйынтыгы көз каранды.

Окшоштуруу усулу аркылуу студенттердин стратегиялык пландоо, командада иштөө чеберчиликтери, сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү, иш өнөктөшүн ишендирүү шыктары түзүлөт. Окшоштуруу окуп жаткандардын билимин түздөп аларды келечектеги ишмердүүлүктөрүндө тез жана түрткү берүүчү бизнес чечимдерди кабыл алуу муктаждыктарына даярдайт. Ошондой компьютер программалары менен иштешет, элестетилген компанияны башкарышат.

Ролдук оюн усулу

Ролдук оюн студенттин байланыш жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү каражаты катары окутуунун жигердүү усулу болуп эсептелет. Ролдук оюн студенттин кыйынчылыктары менен байланышкан, эмоциялык кызыкчылыктардын, окуу ишмердүүлүгүнө түрткү берүүнүн каражаты болуп саналат. Ролдук оюн чет тилдерин иш жүзүндө колдонууну окутуу жөндөмдүүлүгүндө жигердүү ыкма катары каралат. Ролдук оюн тил тоскоолдуктарын жоюуга жардам берет, алардын тил тажрыйбасынын көлөмүн жетишерлик көтөрөт. Бул иш жүзүндөгү үйрөнүү болуп эсептелет.

Чет тили сабактарында ролдук оюндардын көптөгөн түрлөрү бар. Мисалга алсак

«Маектешүүдө» ролдук оюнду колдонсо болот, мында студент жумушчунун да, жумуш берүүчүнүн да ролун өзүнө алат.

Жогоруда айтылгандар менен, бүгүнкү күндө окутуучуга чет тилин окутуу усулдарын дайым өздөштүрүүсү, өзүнүн окутуучулук тажрыйбасында жаңы билим берүү концепцияларын киргизүүсү маанилүү деп жыйынтык чыгарууга болот.

Адабияттар тизмеси

1. Волкова Н. П. Педагогика [Текст]: Учеб. Пособие / Н.П.Волкова. - М.: Академвидав,2007. - 616 с.
2. Кузьминский А. И. Педагогика [Текст]: Учебник / А.И. Кузьминский,В.Л.Омельяненко. - М.: Знание-Пресс, 2008. - 447 с.
3. Методика обучения иностранным языкам в средних учебных заведениях [Текст]: Учебник / под ред. С. Ю. Николаевой. - М.: Ленвиг, 1999.-320 с.
4. Юдахин К.К. Русско-кыргызский словарь [Текст] / К.К.Юдахин. – Б.: «Шам» -2000.-992с.
5. Сарымсакова А.Ж. Современные технологии и методы в обучении иностранных языков в ВУЗе [Текст] / А.Ж. Сарымсакова, А.Ж.Жумагулова, А.С.Асанова // Вестник КГУСТА. – Бишкек: 2019. - №1(63). – с.83-87.
6. Шаршенбек к. Н. Нетрадиционные формы занятий в обучении иностранных языков [Текст] / Шаршенбек к. Н. Сарымсаков А.Ж. // Вестник КГУСТА. – Бишкек: 2018. - №3(61). – с.67-71.